

Pozorování a analýza činnosti žáka [§3070]
Za nejsilnější zdroj poznání dítěte pokládáme pozorování a rozbor vlastní aktivity dítěte. V každém jednotlivém případě sledujeme cestu, která je popsána v obecnějším postupu FACH [§3280]. Vnímáme podmínky, za kterých se činnost realizuje, které jí předcházely, můžeme kontrolovat pomoc, kterou dítěti poskytujeme, vidíme výsledek a současně se můžeme dítěte zeptat, jaké má z činnosti pocity.

Ovšem ne vždy máme možnost zorientovat se přímo na základě činnosti, takže je důležité získat informace o činnosti od samotného dítěte, od jeho rodičů, od ostatních učitelů, kteří mají s dítětem zkušenosti. Cenné informace může přinést i rozbor výsledků činnosti.

Shrnutí

Individualizace [§1100] je nezbytná podmínka pro zvyšování výkonnosti českého školství. Podstatné pro individualizaci přístupu k žákovi je, aby učitel tuto myšlenku přijal za svou. Dále, aby měl bohatý repertoár pedagogických dovedností a současně podmínky pro jejich naplnění. Důležitá jsou rovněž údaje o dítěti použitelné přímo při individualizované intervenci. Tato nezbytná individualizace však vyžaduje ještě mnohem vhodnější podmínky, než má naše současné školství. I ve stávajících podmínkách však lze nacházet dílčí zdroje individualizace: zvýraznit podíl rodičů na učení, uznat význam mimoškolního vzdělání, posilovat míru samostatného učení dětí. Důležitý je v této souvislosti IVP [§3150], při jehož naplňování představuje intervence podstatnou součást.

KAPITOLA 4

Etická hlediska intervence

Část pravidel, kterými se řídí škola, žáci i jejich rodiče, se dá vtěsnat do zákonů, vyhlášek, pracovních či školních řádů. Nicméně všechny existující situace se do nich nevejdou a v takovém případě je potom jenom na učiteli, jak se rozhodne a jak bude jednat. V řadě situací rovněž neexistuje jediné a už vůbec ne jediné správné řešení. Pak se pouze učitel rozhoduje, kterému hledisku dá přednost. V kontextu neformálních vodítek chování a jednání ovlivňujících učitele mluvíme např. o etických kodexech, pravidlech slušného chování nebo o aplikované etice v rámci profese pedagoga. V současnosti je to právě praktické naplňování hledisek aplikované etiky, které hraje stále větší roli při hodnocení učitelů a škol i při rozhodování rodičů o volbě školy. Uplatnění etických pravidel vždy komplikuje realizaci jakýchkoli pedagogických opatření. Na druhé straně je to do značné míry právě mravné chování, od kterého očekáváme zvýšení důvěryhodnosti a prestiže povolání učitele, školy i celého českého školství.

Dítě do školy dochází zejména proto, aby se co nejvíc naučilo. Škola deklaruje dostatečně, co bude dítě učit, a není nutné, aby byli rodiče dopředu i v průběhu výuky seznamováni se všemi detaily, případně aby je schvalovali. Rovněž

některé edukační (případně intervenční) postupy ve škole se rozumí v konkrétní historické době samy sebou. Totéž platí i pro školní výchovu žáka a pro řešení výchovných situací. Také v tomto případě existují způsoby v dané době obvyklé, některé jsou dokonce stanoveny (umožněny) předpisy. Je např. stanovena hierarchie výchovných opatření, která má škola realizovat v případě, že žák poruší pravidla. Jiné pak jsou v rámci mezi daných předpisů na uvážení a rozhodnutí školy či samotného učitele a slouží k zajištění takových podmínek ve třídě, aby mohl učitel efektivně vyučovat a žáci se mohli učit. Má-li škola plnit společenskou objednávku, musí mít nástroje a prostředky, jak dovést žáky k jejímu naplnění. Část pravidel má technickou povahu, jsou eticky spíše neutrální a lze je najít např. v oblasti tzv. managementu třídy [§3825].

Existuje však řada vyučovacích obsahů, edukačních postupů i dalších postupů školy, které nejsou zcela běžné, vymykají se obvyklým zvyklostem, dále situací, které nelze zachytit předpisy, objevuje se celá řada mimořádných okolností, při kterých nelze využít běžné vzdělávací nebo výchovné postupy. Někdy stačí drobnost a obecně známé situace i postup nabuudou zcela jiný význam. Jestliže tedy konkrétní vyučovaný obsah nebo intervence učitele má výrazněji vybočit z obvyklých zvyklostí běžné výuky a výchovných zásahů, je slušné (žádoucí, nutné) požádat o souhlas zákonné zástupce žáka. Tento souhlas se může vztahovat k určitým aktivitám obecně a škola jej může od rodičů získat při zápisu do školy nebo na začátku školního roku bez ohledu na to, jestli se u konkrétního dítěte skutečně uplatní nebo ne (např. v případě, že dítě není zvladatelné, jde si sednout na rozhovor ke školnímu etopedovi) nebo před každou konkrétní akcí (např. žáci budou testováni v rámci projektu PISA). Rodičům, kteří si takový postup nepřejí, musí být dána příležitost vyjádřit se a uplatnit svůj nesouhlas. Ani souhlas rodičů však neopravňuje školu k uplatnění takových postupů, které by byly v rozporu s právními normami (není např. přijatelné, aby učitel akceptoval povolení rodičů: „Jen mu klidně jednu vraždu, když nebude poslouchat, on je zvyklý a jinak neposlechne.“). V některých případech stačí rodiče dopředu pouze informovat. U některých opatření lze obecně oznámit záměr a následně při každé aktuální situaci rodičům oznámit, že situace nastala (např. když dítě nedokončí práci, dokončuje ji pod dohledem učitele mimo vyučování). Učitel vydá rodičům signál a druhý den po vyučování žák práci dokončí). Jestliže se škola např. rozhodne pro použití genetické metody výuky čtení (je zatím méně obvyklá než tradiční analyticko-syntetická), měla by to rodičům dopředu oznámit a případně podrobněji vysvětlit [§4120]. Rodiče si to samozřejmě mohou přečíst na stránkách školy, ale mohou to přehlédnout, neuvědomit si souvislosti, dopad na domácí přípravu. Pokud snad některý rodič má zásadní námitky vůči této metodě výuky, musí dát dítě do jiné školy. V tomto případě jde víceméně o technickou záležitost, která se nedotýká intimní osobní nebo rodinné sféry, životních cílů a hodnot zastávaných rodiči, představ o smyslu života apod., a lze proto očekávat spíše neutrální reakce rodičů. V současnosti se však např. můžeme setkat s námitkami některých rodičů proti sexuální výchově, možná i proti etické výchově. Rodiče nesouhlasí např. s načasováním informací (chtěli by je dítěti poskytovat později), ani s formou a obsahem (o některých věcech by se podle nich nemělo s dítětem mluvit na veřejnosti a už vůbec ne mimo rodinu). Jakkoli můžeme souhlasit s názory odborníků, že z hlediska prevence pohlavních chorob, šíření AIDS, nežádoucích těhotenství a dalších pádných a racionálních důvodů, je žádoucí, aby děti byly seznamovány s touto problematikou dříve, než dojde k problému a přesto, že někteří rodiče se často této problematice fakticky zcela vyhýbají, tak nelze nerespektovat přání rodičů. Podobně při výuce aplikované etiky mohou mít rodiče oprávněné obavy, že dosavadní škola nastavená na předávání správných poznatků i dovedností, bude autoritativně vstupovat do jejich hájemství. Žádný odborník nemá a ani nemůže převzít

plnou odpovědnost za mravní a osobnostní rozvoj konkrétního dítěte – tu mají výlučně rodiče, takže nemůže mít ani absolutní pravomoci. Princip informovaného souhlasu by měl platit i v tomto případě. Škola by měla rodičům poskytnout maximum informací a následně se rodiče rozhodne. Pokládáme za slušné dát rodičům právo diskutovat o obsahu uvedených oblastí i o tom, že jejich dítě se výuky těchto předmětů neúčastní.

Rodiče nemusejí vždy dobře vědět, jestli určité chování a jednání, pracovní postupy a požadavky představují v aktuální době (nad)standard, vstřícnost, benevolenci, povinnost, neznalost, pohodlnost, nešvar nebo dokonce např. probehové ponižování ze strany učitele/odborníka. Měli by se dovědět, jestli jde o inovativní přístup, problém konkrétního učitele nebo pohled konkrétní školy o celého školského systému. S výrazným rozrůzňováním rodin musíme počítat s tím, že se jednotliví rodiče budou rovněž výrazně lišit v tom, co pokládají za ještě přijatelné a už nepřijatelné pravomoci učitelů. I se vzrůstajícím počtem dětí imigrantů v českých školách je třeba počítat s rozmanitostí v očekáváních rodičů i nutností respektovat různé pohledy ([3915]. Vzhledem k této rodičovské rozmanitosti by měli rodiče dostávat pokud možno jasná vodítka. V průběhu doby dochází ve společnosti k názorovým posunům na přijatelnost některých metod. Zatímco před jistou dobou bylo povoleno žáky ve školách tělesně trestat (předmětem nesouladu mohla být intenzita trestání), následně byly některé mírnější formy tělesného trestání tolerovány (starší generace si pamatují i místní názvy úderů přes ruce nebo do hlavy typických pro konkrétního učitele), v současnosti a v české společnosti jde o absolutně nepřijatelný způsob intervence ze strany učitele. Zkusme si představit, jaký poprask mezi rodiči i v médiích by způsobilo, kdyby učitel naplácal dítěti na prvním stupni ve třídě „na holou“. Přitom před čtyřiceti, padesáti roky by se asi nikdo ani příliš nezarázil.

Je slušné informovat dopředu i dítě. Je jisté, že dítě nemá rozhodovací pravomoci, řadě problémů nerozumí, nemá zatím nástroje na jejich uchopení. Nicméně zdůvodňovat skutečnost, že dítěti nic nevysvětlujeme tím, že dítě mnoha věcem nerozumí, není příliš profesionální. Učitel je odborník a musí najít takový způsob výkladu, aby i menší dítě porozumělo. A už vůbec není přijatelné dítě klamat, sdělovat mu dopředu nepravdivý účel a smysl opatření.

Ve škole se vyskytuje řada neočekávaných situací, při kterých učitel musí bezprostředně jednat a ani s mimořádnými opatřeními nemůže čekat na souhlas rodičů. V takovém případě by měl uplatnit následující zásadu: jeho zásah sice patrně způsobí škodu, ta by měla být odhadnuta jako nesrovnatelně menší než možná škoda, které tímto zásahem bude zabráněno.

PŘÍKLAD

Jestliže se dva kluci perou ve velkém vzteku a nereagují na běžné výchovné prostředky, pak je oprávněné použít mírné násilí (přiměřené možnostem učitele), kterým se předejde možnému úrazu. Vzhledem k tomu, že nikdy nevíme, jak rvačka dopadne, musíme předpokládat nejnepríznivější variantu. Stejný postup však nelze zvolit v případě, že např. žák odmítne pracovat, neuposlechne příkaz, je drzý – v tomto případě se vzniklá újma týká max. kolektivu třídy a autority učitele a z hlediska dosavadních pohledů tato škoda není závažná. Jestliže žák deváté třídy odmítl sebrat odhozený papír ze země a byl na učitele vulgární, byla facka lidsky (ne profesně) pochopitelná reakce, nicméně nepřiměřená vzniklé škodě. Při každé takové mimořádné události by učitel měl co nejdříve informovat jak vedení školy, tak rodiče. Nejde však jen o to, že chce vždy pomoci s řešením, důležité je, aby jak vedení, tak rodiče nebyli zaskočení a byli připraveni na informace od dítěte, případně z jiných zdrojů. Jejich bezprostřední rozhodnutí bez dostatečných informací může způsobit mnohem větší problém než

samotná kontroverzní situace. V souvislosti s řešením etických problémů musí učitel počítat se značnou nejistotou, pochybnostmi, obavami. Na řešení řady z nich nemají ani odborníci a už vůbec ne veřejnost stejný názor. Proto je vždy, když to je možné, vhodné konzultovat s kolegy.

Může se zabývat učitel problémem, na který narazí při intervenci, nicméně který přímo nesouvisí se školou a s učením? Bez souhlasu žáka nebo jeho rodičů na to nemá právo nebo to je alespoň neslušné. Může projevit zájem, nabídnout pomoc, zeptat se – pokud však odmítnou, musí respektovat, že jde o hájemství dítěte a rodiny. Je však jeden způsob uvažování, který rozšiřuje možnosti učitele v tomto směru. Jestliže se vzdělávací výsledky zhoršují, dítě projevuje změny v chování a jednání a lze důvodně předpokládat, že mohou být nepříznivě ovlivněny i mimoškolními událostmi (dítě pak nemá volnou kapacitu na učení školní látky) ([1070]), pak se tím poněkud zvyšuje oprávnění učitele zajímat se, nabízet pomoc i u problémů, které na první pohled nemají se školou nic společného. Učitel (psycholog) nikdy nemůže tvrdit, že nesoulad rodičů, hádky, rozbroje, výraznější požívání alkoholu, agresivita jednoznačně ovlivňují vzdělávací výsledky konkrétního dítěte – nemá pro to relevantní doklady. Nicméně existence vztahů mezi oběma proměnnými odpovídá empirickým poznatkům psychologie a opravňuje učitele, aby se opatrně zajímal i o tyto okolnosti, aby ukazoval rodičům na možné souvislosti, případně aby je podněcoval (nutil) k hledání pomoci v zájmu dítěte.

Efektivita každé pedagogické či psychologické intervence (včetně výuky) stojí na důvěře klienta, v našem případě zejména žáka, někdy i rodiče. Pokud žák učitelů nedůvěřuje, je zpravidla obtížné dovést ho k jiné než formální spolupráci. Ta ovšem bývá zcela nedostačující pro dosažení efektu při řešení většiny problémů. Naopak pokud žák učitelů důvěřuje a má k němu hezký vztah, pak nevádí, že stejný učitel se někdy na dítě rozzlobí, napíše mu poznámku nebo mu dá pětku. Důvěra se vytváří na základě řady informací, které žák zpracovává, dlouhodobě slušné chování učitele hraje nezanedbatelnou roli.

Etická pravidla pro chování a jednání učitele, případně etické kodexy učitele, nejsou u nás zatím příliš rozšířené, leč lze postupovat podle analogie s jinými profesemi a vycházet i z dlouholetých zahraničních zkušeností.

Podle prvního pravidla aplikované etiky učitele jsou veškeré informace získané při intervenci (pochopitelně i při související diagnostice) i samotné postupy intervence důvěrné. Platí to i pro záznamy o intervenci. Vzhledem k tomu, že do intervence začleňujeme i běžnou výuku, mohli bychom tak dospět k absurdnímu závěru, že veškeré informace o běžných školních výsledcích žáka, tedy i informace např. z doučování, o tom, co dítěti jde a nejde, jaké má známky, jsou důvěrné. Svým způsobem je to pravda – jde opravdu o soukromý údaj, co je komu do toho, co dítěti jde nebo nejde. Je jen a jen věcí žáka, co sdělí spolužákům. Zatím však až tak daleko nezacházíme a tyto údaje vcelku nekontrolovaně zveřejňujeme. Důvěrnost se rozhodně týká všech osobních informací, které nám dítě poskytne (s výjimkou informací o trestných činech. Otázka pro učitele je, nakolik může informovat ostatní učitele, případně vedení školy o tom, jak s dítětem pracuje. Vedení školy má nezadatelné právo vědět, se kterým žákem a jak učitel individuálně pracuje, mělo by znát i obsah intervence a zvolené postupy. Není nezbytně nutné, aby bylo permanentně informováno o všech detailech, nicméně je v zájmu samotného učitele, aby vedení informoval (konzultoval) o jednotlivých krocích co nejpodrobněji. Chrání tím koneckonců i sám sebe. Učitel není primárně poradenský pracovník jako je např. školní psycholog

- ten postupuje v poněkud odlišném režimu. Ostatní učitelé by se měli dovědět pouze ty informace, které jsou pro ně důležité z hlediska výuky příslušného žáka - nepotřebují tedy znát všechny podrobnosti, na základě kterých učitel dospěl právě k uvedenému závěru. Pochopitelně pravidlo o nešíření informací dle zákona platí i na ně a na další odborníky, kteří je získají. Obecně lze konstatovat, že v průběhu doby se v české společnosti posouvají kritéria pro etické chování odborníka vůči klientovi, takže dnes se jeví jako správné a povinné informovat klienta stále více, zatímco ostatní osoby bez výslovného souhlasu klienta získávají méně a méně informací.

Důvěrnost informací rozhodně neznamená, že i rzye osobní údaje stejně „důvěrně“ sdělím dalším osobám ve škole a budu spoléhat na to, že se tato indiskrétnost nedonese k dítěti nebo k jeho rodičům. Pokud očekávám, že budu pokládat za důležité sdílet poskytnuté informace s ostatními učiteli, je vhodné získat dopředu souhlas od rodičů i od nezletilého žáka. Takové jednání posiluje důvěru k učiteli. I samotný žák může sdělit, že určitou informaci říká pouze učitel a nepřije si, aby se jí dověděli jiné osoby. Učitel nesmí bez souhlasu žáka nebo jeho rodičů použít informace, které se dověděl mimoděk, náhodou, ze svého prostředí školy. Zejména v malých městech a vesnicích je pro učitele obtížné oddělit místní vědomosti či dokonce „drby“ od legálně získaných údajů. O to úzkostlivěji korektně se musí učitel chovat, chce-li si uchovat důvěru rodičů i žáků.

Sdělování výsledků a hodnocení žáka nesmí být ponižující, zejména v případě kritických výhrad by nemělo být ani veřejné. Je následně rozhodnutím samotného žáka, co sdělí ostatním. To však nemůže platit při běžné formě ústního zkoušení v hodině. I zde by se však měl učitel s výjimkou známky držet popisu a hodnocení výkonu a výsledků a zdržet se hodnocení samotného žáka. Přijatelné je veřejné sdělování, co a jak se dá na výkonu vylepšit. Nepřijatelné je použití „vaty“, tedy slovních projevů učitele, kterými si snad ulevuje nad „fatálními“ neznalostmi žáka, dává najevo své rozčarování, nicméně z hlediska dalšího učení žáka nebo třídy nepřináší žádné informace. Jako zcela nepřijatelné dnes hodnotíme, když učitel žáka nebo jeho výkon zesměšňuje, vysmívá se mu, útočí na jeho osobní citlivá místa - na osobní problémy a nedostatky, na blízké osoby, věci, které má rád. Ani případná výchovná opatření školy nesmějí vést k ponižení dítěte. Přestože mediálně jsou mnohem přitažlivější případy fyzického trestání, více dnes respektujeme, že i psychické ataky vůči dítěti jsou stejně odsouzené. Psychický komfort dítěte ve škole tak stojí na předním místě. Hodnocení nesmí být dlouhé, jinak hrozí nebezpečí, že žák přestane vnímat a následně i poslouchat. V modifikované podobě platí předcházející řádky i pro sdělování informací o dítěti rodičům. Nepříznivé informace o jednotlivých žácích rozhodně nepatří na schůzku se všemi rodiči.

Učitel nemá prováděnou intervenci dítěti ubližovat a škodit. Při jakékoli individuální nebo skupinové intervenci je nutné respektovat důstojnost a integritu každého žáka. Nelze vykonávat proti jeho vůli zásahy, které se dotýkají jeho osobní integrity, důstojnosti, intimity, sebecitu. Co to znamená konkrétně? Nevystavujeme ho pro něj nepřijemným nebo trapným situacím před ostatními žáky nebo před dospělými. Zvyšuje se pak pravděpodobnost jeho neadekvátní reakce, kterou však málokterý učitel hodnotí jako následek své akce. Posouzení toho, co je trapné, je výlučně na žákovi - učitel musí dopředu odhadovat, které situace by to asi mohly být (vychází ze zkušenosti, podle analogie s jinými situacemi a také ze znalosti vývojové psychologie). Někdy je nejjednodušší zeptat se samotného dítěte. Současně učitel vychází ze zvyklostí obvyklých v české společnosti v této době. Prakticky to znamená, že děti nesmí tlouct, nicméně

nepokládá se už za vhodné ani poslat děti do kouta, klepat je přes ruce ukazovákem, tahat je za vlasy, uši, nechávat je psát „tresty“.

Učitel používá ve své práci pouze metody, které jsou empiricky ověřené (evidence-based, tedy založené na důkazech) nebo alespoň úředně schválené. Nevyzkoušené výchovné a vzdělávací postupy může učitel vytvářet a experimentálně ověřovat jen se souhlasem zákonných zástupců dětí a vedení školy. Současně používá pouze takové metody, ke kterým je kvalifikován např. tím, že absolvoval odpovídající specializační vzdělání. Jistě nemáme na mysli takové metody jako je rozhovor s dítětem, ve kterém patrně žádný učitel speciálně školen nebyl, přesto nelze s dětmi nemluvit. Jde spíš o použití metod intervence, které nespĺňují tato kritéria [1240] nebo takových, které mají blízko k psychoterapii. U takových metod hrozí reálné nebezpečí, že se odkryje problém, uvolní nečekané emoce a učitel k jejich zvládnutí nemá ani kvalifikaci, ani prostor a čas. Učitel nemůže odmítnout pomoc žádnému žákovi školy, bez ohledu jaké jsou jeho aporace, zkušenosti, zaměření. Měl by být s to poskytnout alespoň krizovou intervenci [3205]. V případě, že se setká s problémy, jejichž řešení nespĺňá primárně do jeho kompetence, v jejichž řešení nebyl proškolen, nemá na jejich předpokládané řešení dostatek času, měl by klientovi urychleně doporučit (a případně i domluvit) příslušného odborníka, nejprve výchovného poradce, a případně po konzultaci s ním odborné zařízení. Za neetické se naopak pokládá, jestliže se učitel pustí do řešení problémů, k jejichž řešení není kompetentní, které výrazně přesahují jeho základní poslání. Riziko poškození klienta je pak příliš velké a současně by toto své počínání učitel neobhájil.

Není vhodné, aby učitel dal svou profesi k dispozici podnikatelským aktivitám a obchodním zájmům, včetně reklamy a marketingu, a to ani v případě, že by z toho neměl osobní finanční prospěch či jiné hmotné výhody. Učitel nesmí přijímat finanční odměnu nebo jiné hmotné výhody od výrobců zboží či poskytovatelů služeb za to, že jim umožní odbyt nebo uplatnění v rámci výchovně-vzdělávacího procesu. Učitel nebude prosazovat užití výchovně-vzdělávacích metod, postupů, prostředků a pomůcek, na nichž je osobně finančně nebo jinak hmotně zainteresován. Nebude využívat ani vztahy s rodiči žáků ve svůj prospěch. Při aplikaci etických pravidel je však třeba používat zdravý rozum. Jestliže je na vesnici jediný zedník, nebude učitel shánět jiného jen proto, že učí jeho syna. Když učitel vytvoří pomůcku a následně ji komerčně uplatní, nepřestane ji používat jen proto, že z toho má zisk.

Pedagogičtí pracovníci neupřednostňují žádného žáka, ani žádný segment třídy, aplikují rovný přístup ke všem dětem. Pro některého učitele může komplikací této rovnosti představovat intenzivnější dlouhodobá spolupráce s žákem (klientem). Ta může vést k tomu, že učitel mnohem lépe zná jeho situaci, má k němu vytvořený hlubší vztah a následně má tendenci se k němu chovat jinak než k dalším žákům ve stejné situaci. Někteří učitelé mají příznivější vztahy k určité skupině ve třídě (např. dobří matematici, šikovní sportovci, členové pěveckého kroužku, kluci).

Uvádíme několik příkladů řešení etických otázek na různých úrovních školství.

PŘÍKLAD

V jednom návrhu MŠMT se objevilo, že informovaný souhlas bude obsahovat pouze jednostranné informace ukazující na nevýhodu určitého typu školy. Jednak to neodpovídá konceptu informovaného souhlasu, současně by takový přístup byl nemravný.

protože každé opatření, tedy i návštěva kterékoli školy, má vedle pozitivních i negativní následky a rodiče se mají rozhodnout na základě plné informovanosti.

Učitelé řeší dilema, zda hodnotit nedostatečnou známku na vysvědčení žáka, jehož otec je velmi štědrým sponzorem školy. Vzhledem k nastavení financování škol jde sice zejména o problém vedení školy, nicméně i učitel si musí odpovědět na otázku, jak se rozhodne. Zejména když může následovat případné omezení finančních příspěvků na rozvoj školy i možné propouštění, když víc žáků školu opustí. V současném systému boje o každého žáka musí i škola velmi hlídat, aby se nedopouštěla neetického jednání tím, že se chová nekolegiálně k druhým školám např. tím, že znevažuje jejich práci, vedení, uvádí negativní zkušenosti žáků, kteří kvůli nespokojenosti přestoupili z těchto škol.

Podobné etické dilema řeší učitelé u žáka v deváté třídě. Když mu dají nedostatečnou, hrozí reálné nebezpečí, že jeho otec jim poničí auta. Přitom chlapec za krátkou dobu opustí školu a vzhledem k jeho studijnímu zaměření rozhodně nehrozí, že by jim SŠ vyčítala nepřiměřeně benevolentní hodnocení.

Učitelka velmi brzy zjistila, že třída, kterou v září dostala, má hluboké mezery v učivu a její hodnocení vůbec neodpovídá loňské klasifikaci. Chce-li co nejvíc látky dohnat, bude muset žáky výrazněji zatížit i domácí přípravou, je rovněž pravděpodobné, že ani známky nebudou tak pěkné jako vloni. Určitě bude srovnávána s předchozí učitelkou – hrozí reálné nebezpečí nepříznivého přijetí. Jak moc může „hodit“ problém na předcházející učitelku?

O respektu, který věnuje veřejnost učitelům, rozhodují nepochybně jejich odborné i profesní dovednosti, nicméně stále větší roli v průběhu času hraje jejich mravné jednání. Učitel už nikdy nebude ta výlučná osoba, jako tomu bylo v minulosti, která přináší dětem netušené a jinak nedosažitelné vědomosti a s více méně neomezenou nadvládou nad dítětem. Stále však je skutečný vzor pro dítě a má šanci být i mravní autorita pro dítě i pro rodiče. Z tohoto hlediska opravdu není učitelské povolání pouhé řemeslo, ale i poslání.

Shrnutí

Etická stránka profese [¶1110] učitele nabývá v současnosti na významu. Týká se všech složek jeho profesní činnosti, tedy i intervence. Jednotlivá etická pravidla bývají obsažena v etickém kodexu učitele. Mnoho i velmi banálních situací v sobě obsahuje i etický rozměr. V textu jsou rozebrány některé běžné etické zásady a uvedeno několik příkladů, při kterých učitel musel zohlednit i etický rozměr problému.

protože každé opatření, tedy i návštěva kterékoliv školy, má vedle pozitivních i negativní následky a rodiče se mají rozhodnout na základě plné informovanosti.

Učitel řeší dilema, zda hodnotit nedostatečnou známku na vysvědčení žáka, jehož otec je velmi štědrým sponzorem školy. Vzhledem k nastavení financování škol jde sice o problém vedení školy, nicméně i učitel si musí odpovědět na otázku, jak se rozhodne. Zejména když může následovat případné omezení finančních příspěvků na rozvoj školy i možné propouštění, když víc žáků školu opustí. V současném systému boje o každého žáka musí i škola velmi hlídat, aby se nedopouštěla neetického jednání tím, že se chová nelegálně k druhým školám např. tím, že znevažuje jejich práci, vedení, uvádí negativní zkušenosti žáků, kteří kvůli nespokojenosti přestoupili z těchto škol.

Podobné etické dilema řeší učitelé u žáka v deváté třídě. Když mu dají nedostatečnou, hrozí reálné nebezpečí, že jeho otec jim poničí auta. Přitom chlapec za krátkou dobu opustí školu a vzhledem k jeho studijnímu zaměření rozhodně nehrozí, že by jim SS vyčítala nepřiměřeně benevolentní hodnocení.

Učitelka velmi brzy zjistila, že třída, kterou v září dostala, má hluboké mezery v učivu a její hodnocení vůbec neodpovídá loňské klasifikaci. Chce-li co nejvíc látky dohnat, bude muset žáky výrazněji zatížit i domácí přípravou, je rovněž pravděpodobné, že ani známky nebudou tak pěkné jako vloni. Určitě bude srovnávána s předchozí učitelkou – hrozí reálné nebezpečí nepříznivého přijetí. Jak moc může „hodit“ problém na předcházející učitelku?

O respektu, který věnuje veřejnost učitelům, rozhodují nepochybně jejich odborné i profesní dovednosti, nicméně stále větší roli v průběhu času hraje jejich mravní jednání. Učitel už nikdy nebude ta výlučná osoba, jako tomu bylo v minulosti, která přináší dětem netušené a jinak nedosažitelné vědomosti a s víceméně neomezenou nadvládou nad dítětem. Stále však je skutečný vzor pro dítě a má šanci být i mravní autorita pro dítě i pro rodiče. Z tohoto hlediska opravdu není učitelské povolání pouhé řemeslo, ale i poslání.

Shrnutí

Etická stránka profese [1110] učitele nabývá v současnosti na významu. Týká se všech složek jeho profesní činnosti, tedy i intervence. Jednotlivá etická pravidla bývají obsažena v etickém kodexu učitele. Mnoho i velmi banálních situací v sobě obsahuje i etický rozměr. V textu jsou rozebrány některé běžné etické zásady a uvedeno několik příkladů, při kterých učitel musel zohlednit i etický rozměr problému.

KAPITOLA 5

Kvalifikační předpoklady učitele a dalších odborníků pro poskytování intervence

Intervence [1005] je značně široký pojem, který zahrnuje činnosti sahající od působení neznámých odborníků (poskytují ji např. vrstevníci – peer programy, dále asistenti a konečkonců i rodiče) přes všechny aktivity učitele a výchovného poradce, až po vysoce specializované činnosti, které mohou poskytovat pouze speciálně vyškolení odborníci. Učitel by se měl zorientovat v jednotlivých službách a odborných profesích, aby věděl, kde má sám hledat radu a pomoc při problémech žáků a současně, kam adekvátně doporučit klienta.

Za velmi důležité východisko veškeré intervence pokládáme uplatnění etického principu, na základě kterého může každý odborník poskytovat pouze takové služby, ke kterým je oprávněn [1110]. Oprávněnost znamená dostatečnou obecnou i speciální kvalifikaci v konkrétní oblasti. Z toho vyplývá, že žádný lékař, psycholog, speciální pedagog, ani učitel nemohou vykonávat všechny činnosti v rámci své profese, ale jejich specializací je např. kardiologie, školní psychologie, logopedie, český jazyk. Vzhledem k šíři oboru je pravděpodobné, že i v rámci této specializace nebývá odborník kvalifikován pro všechny problémy ani pro všechny způsoby intervence. V ČR musíme počítat s větší univerzálností odborníků vzhledem k jejich relativně malému počtu.

Učitel (ani výchovný poradce) rozhodně nemá plnou zodpovědnost za volbu odpovídajícího odborníka, ke kterému případně dítě doporučuje. Je však nepřijemné a renomé učitele to u rodičů nikterak nezvyší, když doporučí nevhodného specialistu. Učitel by se alespoň částečně měl zorientovat v charakteru problému, aby podle závažnosti doporučoval adekvátní instituci: např. při každém osobním problému dítěte není třeba se obracet na pedopsychiatrickou ambulanci, dostačující je PPP nebo dokonce výchovný poradce, v případě výraznějších výchovných problémů je vhodné doporučit přímo SVP (je-li k dispozici).

Rodiče by měli být dopředu rovněž poučeni, že v oblasti psychologie a pedagogiky ani vychálení a opravdu kvalitní odborník nemusí vyhovovat právě jim. Kvalita odborníka je obtížné ke sdělení. Existují rozmanité představy klientů, jak by se měl odborník chovat, jak jednat, co by měl říkat. Všem těmto představám nemůže vyhovět jeden obecně nejlepší odborník. Je dobré zformulovat si požadavek (např. vytvořit vhodnou intervenci pro třídu, poskytnout relevantní doklad o poruše, pracovat s rodinou) a následně hledat nejvhodnějšího odborníka. Podstatnou součástí působení odborníků v těchto oblastech je i to, jak se jim podaří navázat kontakt, jak na rodiče a na dítě zapůsobí [1235]. V případě, že neexistuje vhodná možnost volby, je nutné odborníkovi jasně sdělovat požadavky.

Učitelé (i rodiče) někdy podléhají mýtu odborníka a mají pocit, že se dovedí zcela odlišný postup intervence, že se seznámí s nějakou kouzelnou technikou, pomocí které se problémy vyřeší do druhého dne. Spatřují analogii v působení lékaře, který jim dá antibiotika, a do druhého dne zmizí teploty i potíže,

Pedagogická interviewe u žáků ZŠ

Výklad je zpracován k právnímu stavu
ke dni 31. 10. 2010

MERITUM

Odpovědná redaktorka MERITUM Pedagogická intervence u žáků ZŠ
Mgr. Naděžda Eretová
Editoři: L. Krejčová a V. Mertin

Autorský kolektiv

Na zpracování tohoto výkladu se podíleli:

- Mgr. Jana Bučilová Kadlecová, DiS. – část III, díl 3 – kap. 2
Mgr. et Mgr. David Čáp – část I – kap. 6; část III, díl 2 – kap. 4;
díl 3 – kap. 1, 4; díl 6 – kap. 3
- Doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc. – část III, díl 5 – kap. 1
PhDr. Blanka Housarová, Ph.D. – část III, díl 2 – kap. 5, 6
PhDr. Petr Hrouzek, Ph.D. – část III, díl 5 – kap. 2
PhDr. Kristýna Krejčová – část III, díl 1 – kap. 5
PhDr. Lenka Krejčová, Ph.D. – část III, díl 1 – kap. 1, 2, 4, 7; část III,
díl 2 – kap. 7; díl 3 – kap. 3; díl 4 –
kap. 2, 3, 4, 5; díl 6 – kap. 1, 2
– část II – kap. 1, 2, 3, 4
– část III, díl 2 – kap. 2
– část I – kap. 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9; – část
III, díl 1 – kap. 3, 6; díl 2 – kap. 3, 7;
díl 4 – kap. 1
– část III, díl 4 – kap. 6
– část II – kap. 1, 2, 3, 4
– část III, díl 5 – kap. 2
– část III, díl 5 – kap. 3, 4; díl 6 – kap. 4,
5, 6
– část III, díl 2 – kap. 8
– část III, díl 2 – kap. 1
- Mgr. Petra Koutná
Mgr. Tomáš Mertin
PhDr. Václav Mertin
- PhDr. Monika Morgensternová, Ph.D.
Mgr. Kateřina Slušná
PhDr. Eva Šírová, Ph.D.
PhDr. Iva Štětovská, Ph.D.
- PhDr. Jana Vichová
PhDr. Daniela Vodáčková
- RnDr. Jinfich Kitzberger – recenze

Upozornění

Všechna práva vyhrazena. Žádná část tohoto díla nesmí být reprodukována nebo kopírována v jakékoli formě, bez předchozího souhlasu nakladatele. Dílo nebo jeho části nelze přetisknout, ani jinak užít včetně užití v elektronické podobě. Chráněno je textové uspořádání i grafická úprava a zapovídá se i jejich napodobování. Právo na ochranu před nekalou soutěží zůstává nedotčeno.

Součástí výkladu MERITUM je bezplatná aktualizace na internetových stránkách www.aktualizaceknih.cz.

ISBN: 978-80-7357-603-5

MERITUM – výkladová řada
Internet: www.aktualizaceknih.cz
E-mail: rozeniskoly@wkr.cz

© Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010

Podpořeno grantem VZ MŠMT MSM 0021620841 Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika – lidský činitel a jeho potenciály, rozvoj a adaptability v sociálních souvislostech

 Wolters Kluwer
Česká republika

Wolters Kluwer ČR, a. s.
U Nákladového nádraží 6
130 00 Praha 5
tel.: 246 040 400
fax: 246 040 401
www.wkr.cz

MERITUM

Výkladová řada Wolters Kluwer ČR, a. s.

MERITUM je řada právních a ekonomických publikací, které v jednom svazku poskytují úplný a aktuální výklad dané problematiky.

Tyto publikace umožní čtenářům rychlé řešení problémů, které přináší praxe.

Každý svazek je zpracován tak, aby nabídl úplnou informaci o daném tématu, výklad je proto doprovázen příklady, souvisejícími předpisy, judikaturou a literaturou.

Jedinečnost výkladu spočívá v názornosti, jasném a stručném způsobu vyjadřování, směřujícímu vždy k MERITU věci.

Text je systematicky členěn s využitím původní grafické úpravy zdůrazňující významné pasáže; číselný rejstřík (=marginální čísla) vede čtenáře a umožňuje rychlou orientaci z několika pohledů.

S výkladem máte také zajištěny spolehlivé informace o všech změnách v příslušné oblasti formou bezplatné aktualizace na internetových stránkách.

Uvitáme všechny Vaše podněty a připomínky, které nám pomohou zlepšit tuto výkladovou řadu.

Řada MERITUM je spolehlivým průvodcem, s nímž rychle překonáte úskalí, která přináší každodenní praxe.

Wolters Kluwer ČR, a. s.
listopad 2010

Internet: www.aktualizaceknih.cz
e-mail: rozeniskoly@wkr.cz